

УДК [342.565.2]

Олена Ковальчук

доцент кафедри конституційного та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету “Львівська політехніка”,
кандидат юридичних наук, доцент,
заслужений юрист України,
kolenaukr@gmail.com

Олена Сорочкіна

студентка II курсу магістратури
Навчально-наукового Інституту права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету “Львівська політехніка”

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МОДЕЛІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ: ІСТОРИКО-ПРАВОВА ТА МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА

<http://doi.org/10.23939/law2020.25.233>

© Ковальчук О., Сорочкіна О., 2020

З’ясовано особливості виникнення та розвитку основних моделей конституційного правосуддя. Становлення певної моделі конституційного контролю в кожній країні пов’язано із історичними, соціальними, економічними, національними, законодавчими передумовами виникнення конкретної моделі. Описано ключові особливості європейської, американської моделі конституційного правосуддя та моделі ампаро. Наголошено, що на теренах нашої держави питання про створення органу конституційного правосуддя було неможливим до здобуття Україною незалежності. Зауважено, що для України притаманною моделлю конституційного правосуддя є європейська модель.

Ключові слова: Конституційний Суд України, конституційна скарга, конституційна юрисдикція, конституційний контроль, моделі конституційного правосуддя, судовий прецедент, суддя.

Постановка проблеми. Інститут конституційного контролю впродовж історії зазнавав розвитку та змін. Так у світовій правовій практиці сформувалися такі основні моделі конституційної юстиції: європейська, американська та модель ампаро. Кожній із них притаманні різні ключові особливості. Вивчення міжнародної практики застосування різних моделей конституційного правосуддя дасть змогу імплементувати певні іноземні правові норми в українське законодавство, що може призвести до позитивних змін у державотворчих процесах в Україні.

Важливим є те, що внутрішнє прагнення України як демократичної держави повинне бути спрямоване на здійснення належного захисту прав людини і громадянина. Важливим кроком для цього стало створення єдиного органу конституційної юстиції – Конституційного Суду України.

Мета статті – дослідити історико-правові особливості виникнення та функціонування моделей конституційного правосуддя в зарубіжних країнах та в Україні, а також висунення пропозицій для вдосконалення українського конституційного контролю.

Аналіз дослідження проблеми. Окремі аспекти досліджуваної проблеми розглядали такі українські вчені-правознавці, як В. А. Григор'єв, В. М. Кампо, Ю. Кириченко, І. Конончук, О. Лютюк, М. І. Малишко, В. Р. Нестор, О. Г. Остапенко, С. В. Пілюк, М. Д. Савенко, Т. Цимбалістий, І. М. Шевчук та інші.

Виклад основного матеріалу

“Суддя – це закон, що говорить, а закон – це німий суддя” (Марк Тулій Цицерон).

Ще свого часу видатний французький правник Шарль Луї де Монтеск'є наголошував про незалежність і самостійність судової гілки влади. Монтеск'є був переконаний, що не буде свободи в тому разі, якщо судова влада не відділена від влади законодавчої і виконавчої. Якщо вона з'єднана з законодавчою владою, то життя і свобода громадян опиняться у владі свавілля, оскільки суддя буде законодавцем. Якщо судова влада з'єднана з виконавчою, то суддя дістає можливість стати пригноблювачем [1].

Давнім попередником сучасного інституту конституційної юстиції вважають Раду старійшин (герусія), яка існувала у Спарті в IX–VIII століттях до н. е., оскільки вона мала право припиняти рішення Народних зборів у разі відхилення народу “з прямого шляху”. Водночас, коли закони заснували на природному праві, система судових органів була дуже розгалужена, а її вплив на діяльність апарату державної влади був доволі істотним. Так без згоди суду присяжних в Афінах – гелію (утвореного в 594 році до н. е.) – жоден законодавчий акт не міг бути чинним. Процедура розгляду справ у гелії були схожі з процедурами судового розгляду. Вони передбачали розгляд законопроекту і заслуховування сторін, після чого комісія ухвалювала остаточне рішення. Розгляд законопроекту передбачав і процедуру звинувачення в протизаконності. Кожен громадянин міг клятвено заявити про те, що нова законодавча пропозиція не відповідає чинним нормам права [2, с. 222].

Без жодного сумніву Конституція є основним, найголовнішим законом для будь-якої держави. Саме з метою забезпечення верховенства права та подальшого практичного застосування Основного Закону був створений Конституційний Суд. Тому Основний Закон будь-якої держави потребує особливої охорони, захисту, забезпечення його дотримання як фізичними і юридичними особами, так і державою в особі її органів і посадових осіб. Саме в забезпеченні правової охорони Конституції і полягає основне завдання інституту конституційної юстиції. З огляду на це видається актуальним дослідження правових проблем забезпечення охорони Конституції України та визначення способів вдосконалення моделі конституційного правосуддя в Україні.

Ідея зародження правової охорони конституції припадає на XVII століття. Тоді, та й тепер, вона зводиться переважно до інституту скасування актів, які суперечать конституції (формалізованій чи матеріальній). Тобто йдеться про конституційний контроль за відповідністю правових актів Основному Закону держави. Початкові форми конституційного контролю як самостійного виду державної діяльності виявлено в країнах епохи Середньовіччя. У Великій Британії в XVII столітті Таємна рада визнавала закони законодавчих нарад (легіслатур) американських колоній недійсними, якщо вони суперечили законам англійського парламенту або загальному праву. Своєю чергою, наприкінці XVIII століття деякі англійські акти були визнані судом недійсними на території північно-американських штатів [3, с. 124].

Один із авторів Конституції Сполучених Штатів Америки (далі – США) Джеймс Вілсон відстоював позицію, що “законодавча влада буде триматися в своїх межах” встановлених судовою системою. Джон Маршалл, який свого часу був суддею Верховного Суду США, а також державним секретарем США стверджував, що федеральна судова влада буде порушувати неконституційні

законодавчі акти. В ході цих зауважень і було запропоновано інституцію судового (конституційного) розгляду [4, с. 45].

Поклала початок зародженню конституційної юстиції найбільш резонансна справа для свого часу, справа Мербері проти Медісона, розглянута у 1803 році. Ця справа й досі викликає неабиякі дискусії у вчених-правознавців. Цей судовий прецедент визнав обов'язок Судового департаменту сказати те, що таке закон. Хто застосовує правило до окремих випадків, повинні обов'язково викласти і тлумачення цього правила. Якщо два закони суперечать один одному, суд має вирішити питання кожного з них. Суди повинні враховувати Конституцію, яка перевершує будь-який звичайний акт законодавчої влади [5]. Наведений прецедент сприяв зародженню і розвитку американської моделі конституційного контролю.

Її характеризують такі специфічні ознаки: 1) універсальний характер предмета контролю – суд, окрім перевірки законів на відповідність конституції, має право здійснювати контроль за нормативними актами, які приймають на всіх рівнях органи державної влади; 2) конкретність – суди пов'язані конкретними обставинами справи, де є посилання сторони, наприклад, на антиконституційність норми, на якій ґрунтуються вимоги протилежної сторони. Суд зобов'язаний висловити свою позицію з цього приводу й вирішити питання по суті позову; 3) деконцентрація – будь-який суд під час розгляду справи може досліджувати відповідність федеральних законів федеральній конституції, нормативно-правових актів окремих штатів їхнім конституціям, а також актів штатів – федеральним законам; 4) суд розглядає питання конституційності нормативних актів не в межах особливого провадження, а безпосередньо у зв'язку з розглядом кримінальної, цивільної, адміністративної справи, якщо сторона в справі посилається на Конституцію; 5) правом ініціативи щодо застосування конституційного контролю наділені лише учасники судового провадження; 6) надання окремим думкам суддів Верховного Суду США прецедентного характеру; 7) відносний характер – рішення суду є обов'язковим лише для учасників спору. Неконституційну норму не беруть до уваги під час винесення рішення суду по суті спору. Суд не може скасувати неконституційну норму, оскільки це право Верховного Суду [6, с. 74].

На сьогодні американська модель конституційного контролю, якій притаманне здійснення контролю через суди загальної юрисдикції, діє в Аргентині, Мексиці, Болівії, Бразилії, Колумбії, Нікарагуа, у скандинавських країнах (Данія, Норвегія, Швеція), британських домініонах (Австралії, Канаді, Новій Зеландії), Південно-Африканській Республіці, а також в Японії, Індії, Малайзії та низці інших країн. Ця модель має два різновиди: централізований (дифузний) і децентралізований.

Децентралізований різновид американської моделі конституційного контролю (США, Японія, скандинавські країни) передбачає, що конституційний контроль здійснюють всі суди загальної юрисдикції. Так, у США функції конституційного контролю належать судовій владі загалом. До того ж останнє слово залишається за верховними судами, чиї рішення є остаточними і підлягають неухильному дотриманню судами нижчого рівня.

Централізований різновид американської моделі конституційного контролю (Гана, Естонія, Індія, Ірландія, Люксембург, Мальта, Монако, Норвегія, Республіка Кіпр, Філіппіни, Швейцарія) передбачає здійснення конституційного контролю в межах загальної судової системи і, як правило, верховним судом, який очолює інстанційну систему національних судів [7, с. 551].

Швейцарську модель застосовують не тільки в країні походження, але і в країнах Латинської Америки. Її ще називають моделлю ампаро. Процедура ампаро розглядають конституціоналісти в системі правових гарантій прав і свобод людини і громадянина в зарубіжних країнах. Фактично процедура ампаро є однією з форм спеціалізованого конституційного контролю, який застосовується в таких країнах, як Мексика, Аргентина, Чилі, Перу. Сам термін “ампаро” походить від іспанської мови та означає “захистити”, “охороняти”. Термін виник у 1840 році в проєкті Конституції штату Юкатан, Мексика, означав право охороняти людей, права яких порушено законом або актами влади. Ця модель виникла на основі американської моделі. На сучасному етапі процедура ампаро існує в таких формах: 1) Ампаро як спосіб захисту конституційних прав і свобод людини і

громадянина; 2) Ампаро – проти законів; 3) Ампаро – касація, перегляд законності судового рішення як остання інстанція для всіх судів; 4) Ампаро з адміністративних справ [8, с. 56–57].

Європейська модель конституційного контролю, концепцію якої запропонували австрійські вчені Г. Кельзен і К. Ейзенман, відтак її друга назва “кельзенівська модель” виникла у ХХ ст. Основна відмінність від американської полягає в тому, що конституційний контроль здійснюють не суди загальної юрисдикції, а спеціалізовані органи – конституційні суди. Причинами неприйняття американської моделі конституційного контролю європейськими країнами науковці називають такі: 1) принцип верховенства закону, сприйняття закону у свідомості європейських юристів як святині, тобто в площині розбіжного сприйняття понять “закон” і “конституція”; 2) особливість формування судової системи й діяльності суддів (особливо виділяється ступінь залежності від виконавчої влади та неспроможність вирішити питання конституційності закону); 3) відсутність єдиного підходу в питанні спеціалізації судів. Американська модель функціонує успішно лише там, де існує єдина спеціалізація судів, тобто в самих штатах та інших країнах загального права, оскільки в цих державах проблема конституційності може постати у будь-якому процесі. Витоками історії спеціалізованого вважають створення наприкінці ХVІІ ст. у Франції державного органу, до повноважень якого зараховано встановлення неконституційності законодавчих актів [9, с. 109].

В. А. Григор’єв зазначає, що європейська модель заснована на тому, що спеціально засновані конституційні суди розглядають справи про конституційність закону поза зв’язком із конкретною справою, що розглядається судом. Така модель конституційної юстиції характерна для Австрії, Угорщини, Іспанії, Італії, Туреччини, України тощо. У постсоціалістичних країнах створення інституту конституційного контролю зумовлено прагненням подолати наслідки тоталітарних і авторитарних режимів. Інша обставина пов’язана з концентрацією влади у виконавчих органах, які спіралися на підтримку парламентської більшості. Конституційний контроль у таких умовах стає помітною перешкодою на шляху можливих порушень Конституції [10, с. 36].

О. Бориславська наголошує, що європейська модель конституціоналізму характеризується наявністю спеціалізованого органу конституційної юрисдикції (переважно – конституційного суду), якому відведено особливу роль у забезпеченні функціонування системи конституційного (обмеженого) правління. Це один із елементів, який, однак, істотно впливає на всі інші складові інституційної системи обмеженого правління. Він покликаний гарантувати верховенство і стабільність писаної конституції, обмежувати законодавчі повноваження парламенту визнанням його актів неконституційними, “осучаснювати” розуміння конституційних норм їх офіційним тлумаченням, а також вирішувати конституційні конфлікти. Така діяльність гарантує стабільність усієї конституційної системи [11, с. 66].

Конституція Італії, наприклад, не виділяє Конституційний Суд як частину судової влади, про нього зазначено в розділі 6 Конституційні гарантії (ст. 134–137). Стаття 134 Конституції закріплює положення, що Конституційний Суд виносить рішення щодо: 1) спорів про конституційність законів, актів держави і регіонів; 2) спорів про компетенцію між різними гілками влади держави, між державою і регіонами; 3) звинувачень, які висувують згідно з Конституцією проти Президента Республіки [12].

Що ж стосується України, то на теренах нашої держави питання про створення органу конституційного правосуддя було практично неможливим, оскільки Україна не була вільною і незалежною, а тривалий час перебувала у складі інших держав, і сама необхідність створення спеціального органу, який би забезпечував верховенство права і стояв на захисті прав і свобод громадян, просто зводилася нанівець.

Значна частина українських земель на початку ХХ ст. перебувала в складі Росії, яка до Жовтневого перевороту 1917 року теж не мала власної Конституції, а тому монархічний режим правління у Росії не сприяв розвитку конституційного контролю в імперії. Елементи конституційного контролю закладено у Конституції Української Соціалістичної Радянської Республіки від 14 березня 1919 року. Вона надавала повноваження вищим органам влади союзних республік ставити питання

про відповідність Конституції СРСР і законам нормативних актів інших органів влади. За період з 1938 до 1969 роки Президія Верховної Ради СРСР безпосередньо своїми указами визнала такими, що не відповідають Конституції СРСР, окремі статті конституцій союзних республік лише у чотирьох випадках і в шести – невідповідність нормативно-правових актів союзних республік союзному законодавству. Розвиток європейської моделі конституційної юстиції, процеси перебудови в Союзі РСР у другій половині 80-х років, чисельні порушення Конституції і законів СРСР зумовили необхідність вдосконалення існуючої форми конституційного контролю як у Союзі, так і в союзних республіках. Успішна діяльність конституційної юстиції європейської моделі, а також недостатньо ефективна діяльність Комітету конституційного нагляду в СРСР вплинули на формування спеціальних органів конституційного контролю як в Союзі, так і в Україні. 24 жовтня 1990 року конституційними змінами передбачалося створення Конституційного Суду замість Комітету конституційного нагляду у складі Голови Суду, двох його заступників і 23 членів Суду [13, с. 356–357].

3 червня 1992 року прийнято Закон України “Про Конституційний Суд України” (далі – КСУ) [14], який детально регламентував його діяльність. Проте складу КСУ так і не було затверджено. По суті Верховна Рада України фактично чотири роки блокувала створення органу конституційної юстиції, хоч, на наш погляд, це видається логічним, оскільки власної Конституції в нас ще не було, а створювати орган конституційного правосуддя на основі “старої” радянської конституції було б недоцільно.

Можемо наголосити, що з ухваленням Конституції України створено Конституційний Суд України і в редакції Конституції 1996 року розділ XII регулює діяльність КСУ. У статті 124 визначено, що судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції, однак Конституція України в редакції 2016 року виключила це положення, передбачивши, що правосуддя в Україні здійснюють виключно суди [15]. Прийнято Закон України “Про Конституційний Суд України” від 16 жовтня 1996 року, на підставі якого створено КСУ, який визнавався єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні [16]. Організаційно-правовий порядок діяльності КСУ визначений у постанові Конституційного Суду України “Про Регламент Конституційного Суду України” від 22 лютого 2018 року [17].

Отже, модель Конституційного Суду України закладено ще в початковій редакції Основного Закону 1996 року і не змінювалася протягом останніх років. У реаліях України ця модель так і не змогла забезпечити незалежність КСУ й уберегти його від спокуси обслуговувати перехідні політичні інтереси. В 2010 році владі вдалося використати Конституційний Суд для істотного розширення своїх повноважень через повернення до первісної редакції Конституції, що діяла до реформи 2004 року. Для тиску на суд тоді вдавалися до двох прийомів: невмотивованих звільнень на підставі, нібито, порушення присяги й призначень політично лояльних суддів. Після масових протестів громадян України (Революції Гідності) на початку 2014 року терміново виникла необхідність відновити конституційну легітимність і провести конституційну реформу [18]. На наш погляд, вирішення певних проблем, що мали місце в житті держави, лишень з погляду політичної доцільності є неприпустимим, це суперечить принципам верховенства права та незалежності.

2 червня 2016 року прийнято конституційні зміни спрямовані на зменшення політичної залежності Конституційного Суду України та можливість рухатися в напрямі побудови незалежного конституційного судочинства.

Зокрема, позитивним є поява в Конституції України положень про обов’язковий конкурсний відбір кандидатів на посади суддів Конституційного Суду України. Проте надто загальний характер цих положень дозволяє змогу знівельовати ці позитивні новели на рівні закону. Через це значно правильніше було би також конкретизувати порядок і підстави звільнення суддів Конституційного Суду України, гарантії фінансової незалежності Конституційного Суду в тексті Основного Закону України [19, с. 1–8].

На думку В. М. Кампо, конституційна скарга є основним дієвим європейським механізмом, який надає реальні можливості громадянам ініціювати процедуру визнання нормативно-правового акту неконституційним в органах конституційної юстиції [20, с. 62].

Можемо порівняти особливості статусу органів конституційної юстиції в конституціях іноземних держав. Зокрема, Конституційний суд Республіки Білорусь формується з 12 суддів, які призначаються Президентом і Радою Республіки. Конституційна Рада Франції складається з 9 членів, які призначаються Президентом, головою Національних зборів і головою Сенату. Конституційна рада стежить за правильністю обрання Президента, депутатів і сенаторів та за правильністю проведення референдуму. Конституційний суд Іспанії складається з 12 суддів, призначених королем. Голова також призначається королем на 3 роки. Верховний суд Японії є судом найвищої інстанції, яка має повноваження визначати, чи всі закони, постанови, розпорядження або офіційні акти узгоджуються з Конституцією [21, с. 77].

Вважаємо за доцільне внести зміни до Конституції України та Закону України “Про Конституційний Суд України”, в яких передбачити зменшення кількості суддів КСУ до 11, адже навіть США, як 4-та найбільша країна в світі за площею налічує лишень 9 суддів Верховного Суду. Другою країною за площею в Європі після України є Франція, де суддів Конституційної Ради є 10.

В. Р. Нестор, порівнюючи конституційне правосуддя України і Литовської Республіки, зазначає, що одним із важливих аспектів конституційного правосуддя Литовської Республіки, який може запозичити Україна, є детальніше врегулювання правових основ його діяльності в Основному Законі. Автор пропонує позбавити З’їзд суддів права призначати суддів КСУ та надати таке право Верховному Суду України, що сприятиме ефективнішому утвердженню принципу стримувань і противаг [22, с. 10].

13 липня 2017 року Президентом України підписано Закон України “Про Конституційний Суд України” в новій редакції. Відповідно до нього, Конституційний Суд України уповноважений вирішувати питання про відповідність Конституції України (конституційність) законів України (їх окремих положень) за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України [14]. Станом на 14 серпня 2017 року, це лишень за перший місяць після змін до законодавства, було зареєстровано загалом 138 конституційних скарг. З них: 85 скарг, стосуються відповідності положень закону України Конституції України; 42 скарги щодо невідповідності прийнятих судових рішень Конституції України; 11 скарг щодо невідповідності інших нормативно-правових актів Конституції України. Суб’єктом права на конституційну скаргу є особа, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України (його окремі положення) суперечить Конституції України (стаття 151-1 Конституції України). Інакше кажучи, звернутися до КСУ з конституційною скаргою можуть фізичні та юридичні особи.

Як виняток, конституційна скарга може бути прийнята поза межами вимог Закону, якщо Суд визнає її розгляд необхідним із мотивів суспільного інтересу. У разі визнання КСУ неконституційності закону України, іншого акта (їх окремих положень), що є відмінним від того, що застосував суд при вирішенні справи, особа може подати заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами до того суду, у якому було винесено остаточне рішення. Запровадження інституту конституційної скарги є значним кроком у забезпеченні прав та свобод кожної особи [23, с. 5–7].

О. Г. Остапенко зазначає, що станом на 31 травня 2018 року до Конституційного Суду подано 690 скарг, серед яких лише 167 пройшли формальну вимогу на відповідність Закону. З тих скарг, які пройшли цю перевірку, по 131 скарзі було винесено рішення про відмову у відкритті провадження, 14 – передані на розгляд про допустимість у сенат, і лише по 8 скаргах було відкрито провадження [24, с. 173].

Водночас, звертаємо увагу, на те що, Венеціанська комісія вітає нове положення про те, що Президент, парламент і З’їзд суддів, відповідно не мають права звільняти суддів КСУ. Це усуває

небезпеку тиску на суддю. Суддя може бути звільнений тільки за рішенням щонайменше двох третин від загальної кількості суддів самого КСУ [25, с. 7].

Вважаємо, що буде доцільно наголосити на проблемі дотримання гендерної рівності в КСУ, оскільки лишень одна жінка є суддею КСУ. Для прикладу, в Конституційному Суді Італії з 14 суддів, троє жінок [26]. До Верховного Суду США входить 9 суддів, з яких троє – жінки [27]. В Конституційному Суді Австрії з 14 суддів, п'ять жінок [28]. Конституційний суд Литовської Республіки налічує чотирьох суддів жінок із 9 суддів [29]. До Конституційної Ради Франції входять 9 суддів, з яких четверо – жінки [30]. Враховуючи зарубіжну практику, доцільно було б передбачити в Законі України “Про Конституційний Суд України” положення, відповідно до якого суб'єкти призначення суддів КСУ повинні призначити не менше однієї кандидатури судді КСУ жіночої статі. У разі відсутності серед учасників конкурсу на заняття посади судді КСУ осіб жіночої статі, суб'єкт призначення не зобов'язаний був би дотримуватися цієї норми.

Висновки. Отже, проведений аналіз історико-правового та міжнародного досвіду досліджуваного питання дає змогу констатувати, що Україна все ще знаходиться на етапі розбудови правової та соціальної держави, а тому розвиток інституту конституційного правосуддя є одним із ключових механізмів дотримання прав та законних інтересів людини і громадянина, оскільки орган конституційного контролю в Україні повинен захищати їх від порушень всіма гілками державної влади. За загальними ознаками Україні притаманна європейська модель конституційного правосуддя, однак вважаємо за необхідне розробити власну модель конституційного правосуддя, яка б могла поєднати в собі ключові риси наявних моделей (американської, моделі ампаро) задля забезпечення верховенства права та прав і свобод людини й громадянина та подальшого практичного застосування Основного Закону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Монтескье Шарль Луи. Избранные произведения о духе законов. URL: https://royallib.com/read/monteske_sharl/izbrannie_proizvedeniya_o_duhe_zakonov.html.
2. Григор'єв В. А. Конституційне судочинство як спосіб конституційного контролю: історична ретроспектива європейської моделі конституційної юстиції в Україні. Актуальні проблеми політики, 2011. Вип. 43. С. 218–226.
3. Цимбалістий Т. Становлення і сутність інституту конституційної юстиції. Науковий часопис Національної академії прокуратури України, 2014. № 2. С. 123–129.
4. Louis Fisher. American Constitutional Law. New York. McGraw-HillInc, 1990. 1204 p.
5. U.S. Supreme Court. Marbury v. Madison, 5 U.S. 1 Cranch 137 (1803) URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/5/137/case.html>.
6. Конончук І. Історичні та політико-правові аспекти виникнення і розвитку інституту конституційного контролю. Історико-правовий часопис, 2017. № 1. С. 73–77.
7. Пілюк С. В. Сучасні моделі конституційного контролю. Форум права, 2012. № 3. С. 550–557.
8. Лотюк О. Конституційний контроль в зарубіжних країнах. Теорія і практика інтелектуальної власності, 2008 № 5. С. 52–58.
9. Шевчук І. М. Становлення та розвиток інституту конституційного контролю. Науковий вісник Херсонського державного університету, 2014. № 6. С. 107–110.
10. Григор'єв В. А. Європейське моделювання конституційної юстиції в Україні. Вісник Запорізького національного університету, 2014. № 4. С. 34–39.
11. Бориславська О. Роль органу конституційної юрисдикції у формуванні в Україні системи конституціоналізму європейського зразка: до постановки проблеми. Вісник Конституційного Суду України, 2014. № 3. С. 62–71.
12. La Costituzione della Repubblica Italiana. URL: <https://costituzionerepubblicaitaliana.jimdo.com/parte-seconda-titolo-vi/>.
13. Савенко М. Д. Історія конституційної юстиції України. Наукові записки. Національний університет “Києво-Могилянська академія”, 2002. Т. 20. С. 355–359.
14. Закон України “Про Конституційний Суд України” : Закон України від 13.07.2017 № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>.
15. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
16. Закон України “Про Конституційний Суд України” від 16.10.1996 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/422/96-вр>.
17. Постанова Конституційного Суду України про Регламент Конституційного Суду України від 22. 02. 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001710-18>.
18. Кириченко Ю. Новий закон про Конституційний суд:

переваги і недоліки. URL: <http://yvu.com.ua/novuj-zakon-pro-konstytutsijnij-sud-perevagiy-i-nedoliky/>. 19. Конституційний Суд України: проблеми забезпечення незалежності. Центр політико-правових реформ. Аналітичний звіт за червень 2017 року. URL: http://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/2017-06-25-DRI-BP-CCU_indrn-Almost_final-UA.pdf. 20. Кампо В. М. Деякі проблеми розвитку конституційної юстиції в Україні. Право України, 2010. № 6. С. 60–69. 21. Малишко М. І. Конституції зарубіжних країн та України (основи конституціоналізму) Київ, МАУП, 2000. 112 с. 22. Нестор В. Р. Конституційне правосуддя в Україні та Литовській Республіці (порівняльно-правовий аналіз): автореф. дис. на здобуття ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.02. “Конституційне право; Муніципальне право”. Київ, 2016. 16 с. 23. Звіт за результатами моніторингу імплементації Національної стратегії у сфері прав людини. Підготовлений учасниками Меморандуму про співпрацю між представниками громадянського суспільства та Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини. Ред. кол.: Семборкіна К., Блага А., Мойса Б. та ін.; за заг. ред. А. Бущенко, Б. Криклевенко. Київ, 2017. 17 с. 24. Остапенко О. Г. Дієвість інституту конституційної скарги як інструменту захисту прав громадян. Конституційно-правові академічні студії. 2018. № 2. С. 171–175. 25. Висновок Венеціанської комісії щодо проекту закону Про Конституційний Суд України. Страсбург. 9–10 грудня 2016 року. URL: <http://www.scourt.gov.ua>. 26. Il Collegiodel Giudici. URL: <http://www.cortecostituzionale.it/actionCollegioEn.do#> 27. Justices. URL: <https://www.supremecourt.gov/about/justices.aspx>. 28. Mitglieder des Verfassungs gerichtshofes. URL: <https://www.vfgh.gv.at/verfassungsgerichtshof/verfassung-gsrichter/mitglieder.de.html>. 29. Teismo sudėtis. URL: <http://www.lrkt.lt/struktura/teisejai/teismo-sudetis/604>. 30. Les membres du Conseil Constitutionnel. URL: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/les-membres>.

REFERENCES

1. Monteske Charl Luy. *Izbrannye proyzvedeniyya o dukhe zakonov* [Selected Works on the Spirit of Laws]: URL: https://royallib.com/read/monteske_sharl/izbrannie_proizvedeniya_o_duhe_zakonov.html. 2. Hryhoryev V. A. *Konstytutsiyne sudochynstvo yak sposib konstytutsiynoho kontrolyu: istorychna retrospektyva yevropeyskoyi modeli konstytutsiynoyi yustytysi v Ukrayini* [Constitutional Justice as a Way of Constitutional Control: a Historical Retrospective of the European Model of Constitutional Justice in Ukraine] Aktualni problemy polityky, 2011. Vyp. 43. S. 218–226. 3. Tsymbalistyy T. *Stanovlennya i sutnist instytutu konstytutsiynoyi yustytysi* [Formation and Essence of the Institute of Constitutional Justice] Naukovyy chasopys Natsionalnoyi akademiyi prokuratury Ukrayiny, 2014. No. 2. S. 123–129. 4. Louis Fisher. *American Constitutional law* New York. McGraw-HillInc, 1990, 1204 p. 5. U. S. Supreme Court. Marbury v. Madison, 5 U. S. 1 Cranch 137 (1803) URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/5/137/case.html>. 6. Kononchuk I. *Istorychni ta polityko-pravovi aspekty vynyknennya i rozvytku instytutu konstytutsiynoho kontrolyu* [Historical and Political Legal Aspects of the Emergence and Development of the Institution of Constitutional Control] Istoryko-pravovyy chasopys, 2017. No. 1. S. 73–77. 7. Pilyuk S. V. *Suchasni modeli konstytutsiynoho kontrolyu* [Modern Models of Constitutional Control] Forum prava, 2012. No. 3. S. 550–557. 8. Lotyuk O. *Konstytutsiynyy kontrol v zarubizhnykh krayinakh* [Constitutional Control in Foreign Countries] Teoriya i praktyka intelektualnoyi vlasnosti, 2008. No. 5. S. 52–58. 9. Shevchuk I. M. *Stanovlennya ta rozvytok instytutu konstytutsiynoho kontrolyu* [Establishment and Development of the Constitutional Control Institute] Naukovyy visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu, 2014. No. 6. S. 107–110. 10. Hryhoryev V. A. *Yevropeyske modelyuvannya konstytutsiynoyi yustytysi v Ukrayini* [European Modeling of Constitutional Justice in Ukraine] Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu, 2014. No. 4. S. 34–39. 11. Boryslavska O. *Rol' orhanu konstytutsiynoyi yurysdyktsiyi u formuvanni v Ukrayini systemy konstytutsionalizmu yevropeys'koho zrazka: do postanovky problemy* [The role of the Body of Constitutional Jurisdiction in the Formation of a European Model Constitutionalism System in Ukraine: To the Problem] Bulletin of the Constitutional Court of Ukraine, 2014. No. 3. P. 62–71. 12. *La Costituzione della Repubblica Italiana*. [The Constitution of the Italian Republic] URL: <https://costituzionerepubblicaitaliana.jimdo.com/parte-seconda-titolo-vi/>. 13. Savenko M. D. *Istoriya konstytutsiynoyi yustytysi Ukrayiny* [History of Constitutional Justice of Ukraine] Naukovi zapysky. Natsionalnyy universytet “Kyievo-Mohylyanska akademiya”, 2002. Tom. 20. S. 355–359. 14. *Zakon Ukrayiny “Pro Konstytutsiynyy Sud Ukrayiny”*: Zakon Ukrayiny vid 13.07.2017 No. 2136-VIII. [Law of Ukraine “On the Constitutional Court of Ukraine”] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>. 15. *Konstytutsiya Ukrayiny*: Zakon Ukrayiny vid 28.06.1996 r. No. 254k/96-VR / Verkhovna Rada Ukrayiny [Constitution of Ukraine] URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>. 16. *Zakon Ukrayiny “Pro Konstytutsiynyy Sud Ukrayiny” vid*

16.10.1996 r. [Law of Ukraine “On the Constitutional Court of Ukraine”] URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/422/96-vr>. 17. *Postanova Konstytutsiynoho Sudu Ukrayiny pro Rehlament Konstytutsiynoho Sudu Ukrayiny* vid 22. 02. 2018 r. [Resolution of the Constitutional Court of Ukraine on the Regulation of the Constitutional Court of Ukraine] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001710-18>. 18. Kyrychenko Y. U. *Novyy zakon pro Konstytutsiynyy sud: perevahy i nedoliky*. [The New Law on the Constitutional Court: Advantages and Disadvantages] URL: <http://yvu.com.ua/novyj-zakon-pro-konstytutsijnij-sud-perevagy-i-nedoliky/>. 19. *Konstytutsiynyy Sud Ukrayiny: problemy zabezpechennya nezalezhnosti* [Constitutional Court of Ukraine: Problems of Independence] Tsentrl polityko-pravovykh reform. Analitychnyy zvit za cherven 2017 roky. URL: http://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/2017-06-25-DRI-BP-CCU_indpn-Almost_final-UA.pdf. 20. Kampo V. M. *Deyaki problem rozvytku konstytutsiynoyi yustyttsiyi v Ukrayini*. [Some Problems of the Development of Constitutional Justice in Ukraine] *Pravo Ukrayiny*, 2010. No. 6. S. 60–69. 21. Malyshko M. I. *Konstytutsiyni zarubizhnykh krayin ta Ukrayiny (osnovy konstytutsionalizmu)* [Constitutions of Foreign Countries and Ukraine (the Foundations of Constitutionalism)] Kyiv, MAUP, 2000. 112 s. 22. Nestor V. R. *Konstytutsiynne pravosuddya v Ukrayini ta Lytovskiy Respublitsi (porivnyalno-pravovyy analiz): avtoref. dys. na zdobuttya stupenya kand. yuryd. nauk: spets. 12.00.02. “Konstytutsiynne pravo; Munitsypalne pravo”* [Constitutional Justice in Ukraine and the Republic of Lithuania (Comparative Legal Analysis)] Kyiv, 2016. 16 s. 23. *Zvit za rezultatamy monitorynhu implementatsiyi Natsionalnoyi stratehiyi u sferi prav lyudyny*. Pidhotovlenyy uchasnykamy Memorandumu pro spivpratsyu mizh predstavnykamy hromadyanskoho suspilstva ta Upovnovazhenym Verkhovnoyi Rady Ukrayiny z prav lyudyny [Report on the Results of Monitoring the Implementation of the National Human Rights Strategy] Red. kol.: Semorkina K., Blaha A., Moysa B. tain.; zazah. red. A. Bushchenko, B. Kryklyvenko. Kyiv, 2017. 17 s. 24. Ostapenko O. H. *Diyevist instytutu konstytutsiynoyi skarhy yak instrumentu zakhystu prav hromadyan* [The Effectiveness of the Constitutional Complaint Institute as a Tool for Protecting the Rights of Citizens] *Konstytutsiyno-pravovi akademichni studiyi*, 2018. No. 2. S. 171–175. 25. *Vysnovok Venetsianskoyi komisiyi shchodo proektu zakonu Pro Konstytutsiynyy Sud Ukrayiny*. [Opinion of the Venice Commission on the Draft Law on the Constitutional Court of Ukraine] Strasburh. 9–10 hrudnya 2016 roku. URL: <http://www.scourt.gov.ua>. 26. Il Collegiodel Giudici. [The College of Judges] URL: <http://www.cortecostituzionale.it/actionCollegioEn.do#>. 27. *Justices*. [Justices] URL: <https://www.supremecourt.gov/about/justices.aspx>. 28. *Mitglieder des Verfassungsgerichtshofes*. [Members of the Constitutional Court] URL: <https://www.vfgh.gv.at/verfassungsgerichtshof/verfassungsrichter/mitglieder.de.html>. 29. *Teismo sudėtis*. [Composition of the Court] URL: <http://www.lrkt.lt/lt/struktura/teisejai/teismo-sudetis/604>. 30. *Les membres du Conseil Constitutionnel*. [Members of the Constitutional Council] URL: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/les-membres>.

Дата надходження: 13.01.2020 р.

Елена Ковальчук, Елена Сорочкина

ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МОДЕЛИ КОНСТИТУЦИОННОГО ПРАВОСУДИЯ В УКРАИНЕ: ИСТОРИКО-ПРАВОВАЯ И МЕЖДУНАРОДНАЯ ПРАКТИКА

Выявлены особенности возникновения и развития основных моделей конституционного правосудия. Становление определенной модели конституционного контроля в каждой стране связано с историческими, социальными, экономическими, национальными, законодательными предпосылками возникновения конкретной модели. Описаны ключевые особенности европейской, американской модели конституционного правосудия и модели ампаро. Отмечено, что на территории нашего государства вопрос о создании органа конституционного правосудия был невозможным до получения Украиной независимости. Замечено, что для Украины присущей моделью конституционного правосудия является европейская модель.

Ключевые слова: Конституционный Суд Украины, конституционная жалоба, конституционная юрисдикция, конституционный контроль, модели конституционного правосудия, судебный прецедент, судья.

Olena Kovalchuk

Associate Professor of the
Department of Constitutional and International Law
Educational and Scientific Institute of Law,
psychology and innovative education
Lviv Polytechnic National University,
Candidate of Law, Associate Professor,
Honored Lawyer of Ukraine

Olena Sorochkina

student of the second course of magistracy
Educational and Scientific Institute of Law,
psychology and innovative education
Lviv Polytechnic National University

**WAYS TO IMPROVE MODELS OF CONSTITUTIONAL JUSTICE IN UKRAINE:
HISTORICAL, LEGAL AND INTERNATIONAL PRACTICE**

The article deals with the peculiarities of the emergence and development of basic models of constitutional justice. The formation of a particular model of constitutional control in each country is linked to the historical, social, economic, national, legislative preconditions for the emergence of a particular model. Described the main features of the European, American and amparo models of constitutional justice. Emphasized that in the territory of our country the issue of the creation of a constitutional justice body was impossible before Ukraine gained independence. It is noted that for Ukraine the inherent model of constitutional justice is the European model.

Key words: Constitutional Court of Ukraine, constitutional complaint, constitutional jurisdiction, constitutional control, models of constitutional justice, judicial precedent, judge.